Contributed by Freddy De Pauw
woensdag, 22 juni 2005 -

Er is geld voor een proces, in Cambodja, tegen de kopstukken van de Rode Khmers. Een proces met medewerking van de VN staat in de steigers. Maar welk proces wordt dat? Veel van de aanklagers zijn gewezen medeplichtigen van de beschuldigden. Welke beschuldigden zullen terechtstaan? Ook die gewezen leiders die op tijd naar het andere kamp overliepen? Of alleen enkele hoogbejaarde zondebokken die de indruk moeten wekken dat de schuldigen van de "Killing Fields " gestraft zijn? Waarover gaat het hier eigenlijk?

De "Rode Khmers " waren in het begin van de jaren 1960 een kleine rurale guerrillabeweging in het westen van Cambodja die tegen het dictatoriaal regime van koning Sihanoek vochten. Zij hadden weinig te maken met de communistische beweging die in Cambodja deels een aanhangsel was van de zoveel grotere Vietnamese communistische partij, ook al omdat ze grotendeels bestond uit etnische Vietnamezen. Met de escalatie van de oorlog in Vietnam raakte Cambodja meer en meer betrokken bij die oorlog, want de Amerikaanse leiders waren ervan overtuigd dat de Vietnamese communisten hun hoofdkwartier in Cambodja hadden en via Cambodja wapens van Noord- naar Zuid-Vietnam aanvoerden.

Amerikaanse troepen opereerden van langs om meer in Cambodja, het land werd bedolven onder moordende Amerikaanse bommentapijten. Miljoenen Cambodjanen vluchtten van het platteland naar Phnom Penh waar weldra tussen 2 en 3 miljoen mensen opeen zaten, bijna de helft van de bevolking. Sihanoek trachtte zorgvuldig buiten het conflict te blijven, wat de Amerikanen niet zinde. In 1970 organiseerde de CIA een staatsgreep, hun stroman Lon Nol nam de macht over. Vooral vanaf dan groeide het verzet, geleid door de Rode Khmers. Verscheidene van hun leiders hadden in Frankrijk gestudeerd en waren vooral sterk beïnvloed door die versie van het maoïsme waarin sterk de nadruk lag op de boeren, de omsingeling van de steden en het nationalisme.

Na de afzetting van Sihanoek, groeide de aanhang van de Rode Khmers met de dag. Het erg corrupte regime van Lon Nol kon alleen op de Amerikanen rekenen, maar die kregen het intussen steeds moeilijker in Vietnam zelf en konden alleen beletten dat Phnom Penh verloren ging - de rest van het land, zelfs de omgeving van de luchthaven, was bijna volledig in handen van de guerrilla. In april 1975 was het dan zover: de Rode Khmers trokken Phnom Penh binnen. Eind 1978 zouden Vietnamese troepen hen verjagen.

Oercommunisme

Onmiddellijk na hun zege in 1975 deden de Rode Khmers Phnom Penh ontruimen. Die stad was inderdaad een waterhoofd en volgens de Rode Khmers dreigden er Amerikaanse bombardementen. Iedereen werd naar het platteland gestuurd om er te werken. In sommige gebieden - vooral die waar ze al veel aanhang hadden - kwamen er "modeldorpen ", elders werden het kampen voor dwangarbeid. Het leek wel alsof de Cambodjaanse communisten van Marx vooral de fase van het "oercommunisme " hadden onthouden.

Vooral intellectuelen werden als verdacht beschouwd; de getuigenissen die ik zelf opving laten weinig twijfel over de manier waarop iedereen met enige scholing werd aangepakt. Dat gold ook binnen de communistische beweging zelf. De zuiveringen volgden elkaar op, "klassevijanden " werden opgesloten in Tuol Sleng, het strafkamp in Phnom Penh, en in andere kampen waar duizenden werden doodgemarteld. Wie verdacht werd van sympathie voor de Vietnamese communisten, kon maar beter vluchten - zoals Hun Sen (sinds 1979 premier) deed. De Rode Khmers gedroegen zich steeds meer als extreme nationalisten met als historische erfvijand Vietnam dat eeuwen eerder een groot deel van Cambodja had geannexeerd. In 1978 namen de grensprovocaties toe, waarbij de Rode Khmers werden aangepord door Peking, dat hen wapens leverde. De Vietnamezen sloegen eind 1978 terug en installeerden Hun Sen en zijn kameraden in Phnom Penh.

Killing fields

De buitenwereld ontdekte toen de omvang van de "killing fields" die de Rode Khmers van Pol Pot,

Khieu Samphan en Ieng Sary hadden aangericht. De nieuwe machthebbers hadden het over twee tot drie miljoen slachtoffers, een genocide tegen de eigen bevolking. Er werden talrijke massagraven gevonden met lijken van mensen die duidelijk waren doodgemarteld, er waren talrijke executies, er stierven veel mensen door ontbering. Maar niemand die met ernstige cijfers afkomt. In Phnom Penh blijven sommigen het houden op drie miljoen slachtoffers. De huidige bevolking bedraagt minstens twaalf miljoen. Er waren zes miljoen Cambodjanen in 1975; één miljoen is uitgeweken. Als er ook maar twee miljoen zouden zijn omgekomen, dan heeft de bevolking zich in 25 jaar tijd toch wel snel voortgeplant. Maar enkele bezoeken aan Cambodja, indertijd aan vluchtelingenkampen in Thailand, discussies met overlevenden, met researchers en andere contacten laten er bij mij geen twijfel aan bestaan: dit was een mensonwaardig, allesbehalve socialistische regime.

De linkerzijde had wel moeite met de eerste berichten over wat zich onder het bewind van de Rode Khmers afspeelde. Die berichten wierpen een schaduw over de vreugde na de zege van de Vietnamese communisten op de Amerikaanse troepen. Aanvankelijk wilden velen geloven dat het om westerse propaganda ging. Maar de twijfel ebde weg en toen de Vietnamese troepen de Rode Khmers verdreven, was dat voor veel linksen in het Westen een grote opluchting.

Groeten uit Brussel

Toch kregen de Rode Khmers na hun val eind 1978 volop internationale steun, ook uit ons land. Ze bleven met steun van de VS, China en West-Europa de zetel in de VN bezetten. In theorie ging het om een driepartijen coalitie van Rode Khmers, het rechtse KPNLF en de groep van Sihanoek, tot stand gekomen onder druk van Washington. Maar dat KPNLF kon alleen leven omdat het de baas mocht spelen in grote vluchtelingenkampen in Thailand waar het de bewoners afperste, terwijl de groep van Sihanoek nog minder voorstelde. Het waren echter de Rode Khmers die dit allegaartje politiek, diplomatiek en militair domineerden - met steun van het Westen.

Zij kregen volop wapens en militaire instructeurs; Britse experts gaven de Rode Khmers in Thailand en in het westen van Cambodja opleiding. Een Belgische ambassadeur begeleidde konvooien met wapens uit China naar de kampen van de Rode Khmers. Het was een periode waarin de Navo de Chinese kaart speelde tegen de Sovjet-Unie en haar bondgenoot Vietnam. Het Belgisch ministerie van Buitenlandse Zaken blokkeerde toen een project voor de levering van treinen die de spoorverbindingen in dat land moesten verbeteren. Brussel oordeelde dat Vietnam moest worden gestraft voor zijn inval in Cambodja. Brussel steunde volop het regime van de Rode Khmers, ook al was men toen perfect op de hoogte van wat er zich tijdens dat bewind had afgespeeld.

Maar tot scha van China en het Westen kon het door Vietnam gesteunde bewind Hun Sen de Rode Khmers op het terrein uitschakelen. Op VN-initiatief kwamen er onderhandelingen die leidden tot een "politieke oplossing" waar de Rode Khmers weinig uithaalden, zodat ze de strijd trachtten voort te zetten. Uiteindelijk bleven er alleen enkele benden over die zich verrijkten met smokkel in edelstenen en hout.

Ontaarding

De Vietnamezen brachten in 1979 een bevriend regime aan de macht dat zich sindsdien wist te handhaven. Dat het de Vietnamese leiders niet te doen was om het socialisme, is ook wel snel duidelijk geworden. Het regime van Hun Sen installeerde een wildwest kapitalisme met sweatshops en bordelen als de meest bloeiende activiteiten. Machtsmisbruik en corruptie zijn schering en inslag, zowel bij de bewindvoerders als bij de "opposanten". Enkele resterende Rode Khmers hebben nog getracht te overleven met anti-Vietnamese campagnes, onder meer met moorden op Vietnamese vissers aan het Grote Meer (Tonle Sap). Maar de grote meerderheid van de Cambodjanen hadden de handen vol met overleven.

Enkele Rode Khmer kopstukken zijn jaren geleden met pak en zak en manschappen naar het regime overgestapt - en met open armen ontvangen. Enkele andere leiders zitten in comfortabele oorden

aan de grens met Thailand op een proces te wachten. Als het inderdaad tot een proces komt, zullen de beklaagden aan de aanklagers kunnen vragen waarom ze hen al die jaren dan gesteund hebben, militair en diplomatiek. Dat gold ook voor de VN die in het begin van de jaren 1990 een voogdij over Cambodja uitoefenden en er heel veel kwaad aanrichtten.

Een dergelijk proces met zegen van de VN is wellicht ook bedoeld als het proces van de maoïstische bewegingen die in Azië actief zijn, in Nepal, India, de Filippijnen. Bestaat het risico dat een drama als dat van de Rode Khmers in Cambodja zich herhaalt? De manier waarop de Filippijnse maoïsten interne zuiveringen doorvoeren - met executies - belooft niets goed. De vraag stelt zich vooral in Nepal waar de maoïsten brede steun genieten in hun strijd tegen de monarchie. Binnen de maoïstische partij is nu volop een discussie bezig tussen twee strekkingen; indien dat intern debat niet leidt tot zuiveringen, zou dat alvast een hoopgevend signaal zijn.